

نقد پرسش‌های چهارگزینه‌ای زبان و ادبیات فارسی آزمون سراسری ۱۳۹۸، رشته تجربی، نظام جدید آموزشی

نگاه کلی

بسیار دشوار، فنی و البته پرکاستی‌تر از سؤالات ۱۲ دفترچه دیگر ارزیابی می‌شود. نکته‌های هوشمندانه و ارزشمند در میان اغلب سؤالات گنجانده شده است. بی‌توجهی به تفاوت حوزه ادبی، کم‌توجهی در به‌کارگیری واژه‌ها و اصطلاحات کلیدی هنگام نگارش صورت سؤالات و بهره‌نبردن از آثار شاعران معاصر، کاستی‌هایی است که باید مورد درنگ قرار بگیرند. هم‌چنین جای خالی دست‌کم یک پرسش از مطالب تازه کتاب‌های نونگاشت، از جمله شبکه واژگانی، تفاوت لحن خوانش متون ادبی در حوزه‌های گوناگون، ایستگاه‌های آوایی، قالب‌های شعری، بازشناسی متون مربوط به حوزه‌های ادبی از هم (پایداری، غنایی، تعلیمی و ...)، توجه به وزن شعر (شنیداری) و وزن‌های دوری و ... در این آزمون و سایر آزمون‌های مربوط به نظام جدید آموزشی احساس می‌شود.

درصد قابل قبول داوطلبان: ۴۰

درصد خوب داوطلبان: ۵۰

درصد خیلی خوب داوطلبان: ۷۰

درصد عالی داوطلبان: ۸۰

پرسش‌های معنای واژه

با توجه به رویکرد تازه و علمی کتاب‌های نظام جدید آموزشی، بی‌توجهی به شبکه واژگانی، روابط واژگان (هم‌معنایی، هم‌بستگی، تضمین، هم‌خانوادگی) و طرح نشدن پرسش از معنای واژه‌ها درون بیت‌ها و عبارت‌ها - که غالب خودآزمایی‌های بخش بررسی زبانی در کتاب‌های نظام جدید از این دست است - کاستی آشکار این بخش از دفترچه نظام جدید به شمار می‌آید.

پرسش ۱: پی بردن به اشتباهات موارد «ج» و «د» نیازمند نکته‌بینی است.

پرسش ۲: توجه به تفاوت «توقیع» و «رقعه» نکته ظریف این پرسش است.

پرسش ۳: توجه به تفاوت اسم و صفت نکته ارزشمند این پرسش است.

پرسش‌های املا:

مناسب و متوسط ارزیابی می‌شوند.

پرسش تاریخ ادبیات

فروکاستن شمار پرسش‌های تاریخ ادبیات از ۳ به ۱ در نظام جدید، همگام با رویکردهای تازه دفتر تألیف وزارت آ.پ است. پرسش ۷: در کتاب درسی، کتاب «سه دیدار» از نادر ابراهیمی معرفی شده است، اما این معرفی دلیل بر این نیست که دانش‌آموز مطمئن باشد «هم صدا با حلق اسماعیل» از آثار نادر ابراهیمی نیست. (اثبات شیء نفی ماعدا نمی‌کند). روشن است که منبع طرح این تست، چاپ‌های اخیر کتاب‌های درسی بوده است که جزو منابع کنکور سال ۱۳۹۸ نمی‌باشند.

پرسش‌های آرایه‌های ادبی

دشوار و فنی طراحی شده‌اند. آشکارا کلید اولیه در مورد تست شماره ۸ اشتباه درج شده و پاسخ درست گزینه ۲ است. تست ۱۱ نیز کمی سلیقه‌محور است و بهتر است گزینه‌های ۲ و ۳، هر دو درست گرفته‌شود تا حقی از دانش‌آموزان تیزبین پامال نگردد.

پرسش ۸: گزینه نخست: ۱- تشبیه رخ به بهشت ۲- تشبیه قد به درخت طوبا ۳- تشبیه لقا (چهره) به خورشید. («جاوید لقا» توصیف است اما تشبیه نه.)

گزینه ۲: ۱- تشبیه ابرو به طاق ۲- تشبیه گیسوان به تار (رشته ریسمان) ۳- تشبیه ابرو به کمان ۴- تشبیه گیسوان به کمند
گزینه ۳: ۱- تشبیه «تو» به مهر درخشنده ۲- تشبیه «من» به ذره محتاج («خانه‌فروزنده» یک صفت است و نکته زیبای این گزینه در همین است.)

گزینه ۴: اگر «شیرین» و «مجنون» را در معنای عام خود در نظر بگیریم، در این بیت فقط یک تشبیه رخ می‌نماید: ۱- «من فرهادم» اما اگر از «شیرین» و «مجنون» معنای خاص آن‌ها را برداشت کنیم به ۴ تشبیه می‌رسیم (که چندان هم شیرین و دلنشین نیستند) ← گزینه ۲ بر گزینه ۴ قویاً برتری دارد.

پرسش ۹: رد شدن گزینه‌های ۳ و ۴ با توجه به آرایه «حس آمیزی» که در این بیت پدید نیامده است، نکته ارزشمند این پرسش است. پرسش ۱۰: برقرار نبودن اسلوب معادله میان دو مصراع بیت گزینه ۱ (گرچه می‌توان میان دو مصراع «هم‌چنان که» جاگذاری کرد) نکته ارزشمند این پرسش است. همچنین انتخاب گزینه‌ها از میان ابیاتی زیبا، به این تست حال و هوای دلنشینی بخشیده است. پرسش ۱۱: گویی کمی با عجله طراحی شده‌است. جناس میان «کوی - بوی» در تست ۹ هم مطرح شده بود و اصلاً نکته ظریفی نیست که بخواهد دوبار در یک دفترچه مطرح شود. همچنین برداشت معنای مجازی از «خط» رواست، اما مجاز از «حکم و فرمان»، پس آمدن حکم پس از «خط» در بیت «د»، معنای مجازی آن را کم‌رنگ می‌کند ← گزینه ۳ کاملاً درست نیست اما از گزینه‌های دیگر مناسب‌تر است.

پرسش‌های دستور

پرسش‌ها چالشی و دشوار ارزیابی می‌شوند.

پرسش ۱۲: توجه به صفت‌های تعجبی نکته تازه و ظریف این پرسش است.

پرسش ۱۳: پاسخ گفتن به این پرسش سواد دستوری می‌خواهد؛ همچنین درست خواندن گزینه دوم نیازمند آشنایی با مفاهیم رایج در ادب پارسی است: «خد/وند ز ریرکند چشم دیو:» صاحب ثروت، صاحب قدرت است. (پرسی زیبا و ستودنی است!)
پرسش ۱۴: بیش از حد مته بر خشخاش گذاشته‌شده‌است که موجب رویکرد متناقضی نسبت به مفاهیم دستوری گشته و جای درنگ دارد.

بیت الف: «ی» در پایان «زیبایی» و «تنهایی» تکواژ اسم‌ساز (مصدری) است و نکته زیبایی‌ست که شمار مسندها را برخلاف انتظار، از ۴ به ۲ فرومی‌کاهد.

بیت ب: آمدن «صبح نشاط» روشن می‌کند که «شد» گذرا به مسند است (معنای «رفت» یا «فرارسید» نمی‌دهد) و «شام» نخستین مسند. «حرام» مسند دوم است. در جمله پایانی بیت، مسند، فعل و ... به قرینه لفظی حذف شده است:
باده خوشگوار هم بر من حرام شد.
مسند

حُب، باید این مسند حذف شده را در شمارش تعداد مسندهای بیت به حساب بیاوریم یا خیر؟

نقد ادبیات

نکته زیباییست؛ پس به حساب آوردنش دلچسب است؛ اما آیا این یک روال دستوری است؟ آیا هنگام شمارش واژه‌ها، اجزای حذف‌شده را در نظر می‌گیریم؟ سابقه تست‌های سال‌های گذشته، خلاف این را نشان می‌دهد و کدام استدلال منطقی یا نظریه دستوری توجیه‌گر این تفاوت رویکرد می‌تواند باشد؟

بیت ج: بنده به وجود «گروه حرف‌افزای» در زبان فارسی باور دارم که نقش‌های «صفت، بدل، مسند، قید، مفعول و حتی نهاد» را در جمله‌های متأخر فارسی عهده‌دار می‌شود؛ اما از این نظریه در کتاب درسی خبری نیست. در جمله «من بر این‌ام» «بر این» مسند است اما «این» متمم جانشین مسند است. حالا دانش‌آموز بر سر دو راهی می‌ماند که طراحان محترم، در این سؤال که مسبوق به سابقه هم نیست، سلیقه‌شان کدام است؟ به رسمیت شناختن متمم جانشین مسند یا به رسمیت شناختن گروه حرف‌افزای به جای مسند؟

بیت د: تشخیص «است» در مقام فعل کمکی از «است» در مقام فعل اصلی نکته زیبایی این گزینه است. و منصفانه این است که با وجود این همه اما و اگر در تحلیل این تست زیبا، هم گزینه ۲ را درست به شمار آوریم هم گزینه ۳ را.

پرسش ۱۵: بسیار فنی و هنرمندانه طراحی شده است. دانش‌آموز باید بر خوانش ابیات مسلط باشد تا «دل نگران» را یک واژه مرکب نگیرد. همچنین آشنایی با مفهوم بنیادین پیرو ساختاری (پیروهایی که جزئی از ساختار جمله پایه هستند) برای رد گزینه نخست ضروری است.

پرسش ۱۶: «ان» در «جانان» را می‌توان نسبت یا همانندی دانست، که البته تأثیری در گزینش پاسخ درست ندارد. (پرسشی مناسب و متوسط ارزیابی می‌شود.)

پرسش‌های درک ادبی

در این دفترچه این پرسش‌ها کمی از هدف خود دور شده‌اند و در برخی موارد یافتن نکته‌ای غیرادبی و سلیقه‌ای بر درک کلی مفهوم بیت ترجیح داده شده است؛ بنابراین باید در برخی پرسش‌ها و کلید نهایی درنگ جدی صورت گیرد. پرسش ۱۷: تست ساده‌ای بود اما زیبا و حساب‌شده.

پرسش ۱۸: در بیت دوم تواضع و فروتنی امری پسندیده است، اما نه همیشه؛ باید صورت سؤال اصلاح و قید «همیشه» پیش از «امری پسندیده» افزوده می‌شد. با این حال برگزیدن پاسخ درست برای دانش‌آموز باسواد و تیزبین ممکن است. پرسش ۱۹: روشن است که مفهوم کلی ابیات با توجه به حوزه عاطفی و معنایی آن‌ها قابل برداشت است. بیت نخست، از حکایت قوم صالح در دفتر نخست مثنوی معنوی است و مفهوم آن، «برحذر داشتن انسان از تمام شدن فرصت توبه و جبران گناه، است.»

بیت دوم، مطلع قصیده‌ای از خاقانی شروانی است که «رویپردازی و دل خوش کردن به آینده را نکوهش می‌کند» (روز و شب آبستن و بسته امید / کز رحم این دو باردار چه خیزد!)

بیت سوم: از مخزن الاسرار نظامی گنجه‌ای است و «دل بستن به دنیا و انتظار لطف و نیکی داشتن از دنیا را نکوهش می‌کند». (ما ز پی رنج پدید آمدیم / نزجهت گفت‌وشنید آمدیم.)

بیت چهارم، از غزلیات خاقانی شروانی است و مفهوم آن «گلایه از بی‌کسی و بی‌همرازی است.»

(روزم به غم فروشد و لا، بل که عمر نیز / حالم به هم برآمد و لا، بل که کار هم

کس را پناه چون کنم و راز چون دهم / کز اهل بی‌نصیبم و از رازدار هم

بر بوی همدمی که بیابم یگانه‌رنگ / عمرم در آرزو شد و در انتظار هم)

خب، حال مفهوم کلی کدام بیت از سه بیت دیگر کاملاً دور است؟

نقد ادبیات

بی‌شک بیت چهارم. مگر آن که بگوییم دلیل برتری گزینه ۱ بر سه گزینه دیگر، تفاوت در پارامتر زمان است! در سه بیت دیگر، «انتظار» همچنان ادامه دارد اما در بیت نخست انتظار به پایان رسیده است!! اما مگر این تست مربوط به مبحث فیزیک است؟ و به فرض هم که بخواهیم چنین مؤلفه‌ای را پس از این، در پاسخ گفتن به تست‌های درک ادبی کنکور لحاظ کنیم، آمدن اصطلاح «مفهوم کلی» کاملاً توجه به این تفاوت جزئی را در این تست منتفی می‌سازد. بنابراین اگر این تست ناساز حذف شود بهتر است. در غیر این صورت تنها گزینه قابل دفاع گزینه ۴ است.

پرسش ۲۰: بی‌توجهی به حوزه عاطفی و ادبی بیت‌های انتخاب‌شده، این پرسش را نیز دچار مشکل نموده. بر تارک سؤال اصطلاح «مفهوم کلی» می‌درخشد، پس بی‌شک مصراع سوم رباعی دربردارنده آن است و سه مصراع دیگر زمینه‌چین این مفهوم کلی: رازی که خطرکنندگان می‌دانند / در بازی خون پرندگان می‌دانند «با بال شکسته پرگشودن هنر است» / این را همه پرندگان می‌دانند این که پرنده‌ای با وجود شکستگی بال، پرواز را ادامه دهد، نشانه چیست؟ شهادت یا استقامت در مسیر رسیدن به هدف؟ بی‌شک استقامت که در گزینه سوم آن را می‌بینیم:

۳) ای دل به راه دوست اگر سرنهاده‌ای / از جا مرو که شرط طلب استقامت است

در نگاهی گسترده‌تر، منظور کلی این رباعی، بزرگ‌داشت شهیدان جنگ و جبهه است، اما بیت‌های حاضر در گزینه‌ها، همگی مربوط به ادبیات عاشقانه هستند و هیچ یک، به شهادت در معنای مکتبی و ایدئولوژیک آن - چنان که در ادبیات انقلاب اسلامی و رباعی صورت سؤال مطرح است - ارتباطی ندارند.

و اگر بخواهیم «افتخار به مرگ در راه خدا» را محور بررسی ابیات بگیریم، هیچ یک از بیت‌ها - چنان که گفته شد - چنین مضمون ایدئولوژیکی ندارند اما مفهوم افتخار به مردن در راه طلب دوست، در سه بیت ۱، ۲ و ۴ دیده می‌شود:

۱) گر خون تو ریخت خصم بد گوهر تو / شد خون تو سرخ روی محشر تو

۲) اگر جنازه سعدی به کوی دوست در آرند / زهی حیات نکونام و مردنی به شهادت

۴) سر به پیش انداختن در زندگانی خوش‌نماست / زیر شمشیر شهادت گردن افزای خوش است و بیت چهارم از این غزل صائب تبریزی برگرفته شده است:

عاجزی از عاشق، از معشوق طنازی خوش است / از سپند، افتادن از آتش سرافرازی خوش است

کوه‌کن حیف است فارغ‌بال دارد تیشه را / ناخنی تا هست در کف، سینه‌پردازی خوش است

خون دل در ساغر روشن‌دلان زبینه است / باده شیراز در مینای شیرازی خوش است

می‌بینیم که تست دچار درهم‌ریختگی محور تمییز است. تفاوت خاصی میان سه گزینه ۱، ۲ و ۳ پدیدار نیست. تنها گزینه قابل قبول گزینه ۳ است و البته بهتر از آن، حذف این تست که به شکل ساختاری دچار مشکل عدم هماهنگی حوزه‌های ادبی شده است. باید توجه داشت که در کتاب‌های درسی نظام قدیم و نظام جدید، تأکید بسیاری بر آموزش تفاوت میان این حوزه‌های ادبی می‌شود. اصولاً فصل‌بندی کتاب‌های درسی نه بر پایه مسیر تاریخی ادب فارسی یا آثار قله‌نشینان ادب فارسی که بر پایه تفاوت در حوزه ادبی آثار است. بی‌توجهی به این مؤلفه پایه‌ای در طراحی پرسش‌های آزمون سراسری سزاوار نیست.

پرسش ۲۱: فقط بیت نخست با ضرب‌المثل «از ماست که بر ماست» هم‌نوایی دارد. دلیل برگزیدن گزینه ۲ تنها می‌تواند این باشد که گزینه ۳ و ۴ یک مضمون را پرداخته‌اند.

این که «کتابی که تو می‌خوانی» نه چراغ هدایت که چاه راه تو است، یادآور ضرب‌المثل بالا است؛ دست کم به اندازه بیت‌های ۳ و

نقد ادبیات

(اگر شاعر گفته بود چاه راهی ست کتابی که تو می نویسی / می سازی / می آری و ... ، ماجرا متفاوت بود و بیت دوم پاسخی پذیرفتنی تر می شد.)

پرسش ۲۲: در عبارت صورت سؤال، نویسنده فضایی تاریک و ناخوشایند را تصویر کرده است: از بیم عقرب جزاره به مار غاشیه پناه بردن!

فضای عاطفی این جمله ارتباطی به این بیت زیبای عاشقانه حافظ ندارد:

در خم زلف تو آویخت دل از چاه زَنخ / آه کز چاه برون آمد و در دام افتاد

درواقع این تست زیبا فقط به خاطر کم توجهی در نگارش صورت سؤال، به کج سلیقگی دچار شده است. اگر صورت سؤال چنین بود، با تست زیبایی روبه رو بودیم:

تصویر ساخته شده در عبارت زیر با تصویر موجود در کدام بیت هم خوانی دارد؟ («تصویر» نه مفهوم.)

پرسش ۲۳: احتمال می دهیم بیت صورت این پرسش ابتدا این بوده باشد:

«بگذار تا بگریم چون ابر در بهاران / کز سنگ ناله خیزد روز وداع یاران»

که بیستی مربوط به کتاب های نظام قدیم آموزشی است و باز هم احتمال می دهیم که طراحان گرامی و فرهیخته، بیت صورت سؤال را با بیستی حدوداً نظیر آن از کتاب جدید آموزشی جایگزین نموده باشند که موجبات مشکل شده است.

بیت صورت سؤال به سکوت عاشق سودازده اشاره دارد، سکوتی که نه از سر رضا که نشانه دردی ست بیان نشدنی اما این مایه از درد و رنج، دنیا را به فریاد درمی آورد و از سنگ کوهساران نیز فریاد برمی انگیزد.

بیت های ۲، ۳ و ۴ در این مفهوم کلی با بیت صورت سؤال همخوانی کامل دارند و اگر فعل صورت سؤال منفی بود، پاسخ تست گزینه ۱ بود. اما حال که این گونه نیست؛ باید مفهوم کلی را وابنهیم و به تفاوت های جزئی تر بیندیشیم:

در بیت دوم، می بینیم که سیل سرشک عاشق روان است؛ پس چندان هم سکوت پیشه نکرده است. در بیت چهارم از وداع دوستان سخن به میان آمده است (مانند همان بیت سعدی که در ابتدا بدان اشاره شد) اما در بیت صورت سؤال هیچ اشاره ای به وداع و خداحافظی عاشق و معشوق نشده است؛ بنابراین تنها می ماند بیت سوم که تناسب معنایی بیش تری با بیت صورت سؤال دارد، زیرا عاشق در آن داغ بر جگر است، اما صدایی از او برنیامده است، هم چنین این همه درد و رنج می تواند کوه را به فریاد بیاورد.

پرسش ۲۴: تست بسیار دشواری است. شارحان غزل حافظ در معنای بیت گزینه ۴ با ترس و احتیاط قلم زده اند اما مفهوم برداشت شده از تصویر آفریده شده در بیت کاملاً روا و درست است. آمدن اصطلاح ناآشنای «کوچک دلی» در گزینه سوم تست را از حالت استاندارد خارج کرده است.

پرسش ۲۵: تست فنی و ارزشمندی است.